

ELS GOIGS

Roig, Joan

Fa moltes dècades que aquest vehicle de la pietat popular i alhora font de riquesa per al folklore i la història que en diem goigs, criden l'atenció dels estudiosos, de col·leccionistes i de simples curiosos amb un mínim de sensibilitat artísticocultural. N'hi ha prou de citar noms com Marià Aguiló i Jacint Verdaguer, prou coneguts, i els de col·leccionistes com S. Roca i Ballvé, J. B. Batlle i S. Babra, prou emblemàtics en el seu camp, per demostrar-ho. I és que, a més de ser un element d'una catalanitat indiscutible en la forma i en la pervivència, té un atractiu singular, i el seu encant i la seva abundància són engrescadors. Però, què són? d'on vénen els goigs? Vet aquí el que voldria respondre en aquestes línies divulgadores d'un preciós tresor comú a tots els Països Catalans.

Materialment, uns goigs són un full volander que porta imprès un poema de temàtica religiosa amb un nombre aproximat de vuit a catorze estrofes, presidit per una xilografia o gravat de la Mare de Déu o dels sants als quals està dedicat, amb unes possibles ornamentacions de gerros i corondells, i emmarcat tot en una orla tipogràfica o xilogràfica.

Literàriament, són una adaptació nostrada de la coneguda composició provençal anomenada dansa, que, a més de cantar-se, era susceptible de ser ballada al mateix temps, com ens fa avinent al Llibre Vermell de Montserrat, tot i que la composició que s'hi inclou no correspon estructuralment amb exactitud a la forma dels goigs actuals, però sí a la temàtica. Uns goigs clàssics consten d'una entrada de quatre o cinc versos, els dos o tres últims –segons sigui una quarteta o un quintet– seran la rescobla o retronxa, que s'anirà repetint després de cada cobla o estrofa, segueixen un mínim de set cobles, en referència al seu origen que a continuació explicaré, per acabar amb una tornada, també de quatre o cinc versos, que sovint és la mateixa entrada. Els versos són, majoritàriament, heptasíl·labs i poquíssimes vegades octosíl·labs. La rima, gairebé sempre consonant, és, indistintament, creuada o encadenada: abba/cddcab(ba) o abab/cdcdab(ab), amb lleugeres variants possibles.

Essencialment, els goigs són un càntic en lloança de Déu, de la Mare de Déu, en els seus misteris i les seves múltiples advocacions, i dels sants, que durant segles han fet de colofó popular en llengua materna als actes litúrgics celebrats en llatí. Encara avui, quan la litúrgia ja no és en la llengua culta, posen el segell del poble a les grans celebracions litúrgiques patronals o devocionals.

Originàriament, tots els goigs eren dedicats a la Mare de Déu i la temàtica primitiva sempre era la mateixa, els set goigs o alegries principals que tingué Maria en aquesta vida: 1r) L'Encarnació del Fill de Déu (Lc 1, 34-35); 2n) El Naixement de Jesús (Lc 2, 15-18); 3r) L'Adoració dels Mags (Mt 2, 1-12); 4t) La Resurrecció de Jesucrist (Lc 24, 1-9); 5è) L'Ascensió de Jesús al cel (Lc 24, 46-52); 6è) La vinguda de l'Esperit Sant (Ac 2, 1-4), i 7è) Assumpció de Maria al cel, tret de la tradició. Per això molt sovint portaven com a títol Els set Goigs de la Mare de Déu. Després d'aquestes set estrofes de fons teològic s'acostumava a afegir-n'hi una o més per glossar la història i tradició de l'advocació. Uns dels més antics i bells amb aquest esquema són els tan coneguts i els més universals dels goigs, els dedicats a la Mare de Déu del Roser:

Vostres goigs amb gran plaer
cantarem, Verge Maria,
puix la vostra senyoria
és la Verge del Roser.

Més tardanament foren també tema predilecte dels goigs les «alegries» celestials que té Maria en l'altra vida; els més clàssics d'aquesta temàtica són els de la Mare de Déu del Mont, que fan:

En el món puix sou dotada
de set goigs, Mare de Déu,
d'altres set sou heretada
en el cel com mereixeu.

Els primers goigs de què tenim notícia eren en llatí, en vers o en prosa, i figuren en els missals pretridentins amb missa pròpia, devoció coneguda i practicada a tot Europa; a l'edat mitjana trobem deixes testamentàries de misses en honor dels Septem Gaudia B.M.V., o sigui, dels set goigs de la benaurada Verge Maria. Paulatinament es va perdre aquesta devoció cap al segle XIV i XV quan els missals tridentins ja no l'inclouien, i és aleshores que en comença la gran florida en català. La invenció de la impremta fou el gran mitjà de divulgació. També a l'illa de Sardenya han perdurat els goigs com entre nosaltres. A l'Aragó, en canvi, incorporat en altre temps a aquesta tradició, s'ha anat perdent paulatinament a molts d'indrets i ben pocs dels qui ho conserven continuen donant-los a l'estampa en fulls volanders.

Alguns textos de goigs antics són un bell testimoni de la nostra unitat lingüística, comuns a tota l'àrea dels Països Catalans. Cal que en citi quatre, que són alhora peces de gran valor teològic-literari amb una innegable grapa popular, els ja esmentats de la Mare de Déu del Roser, atribuïts sense fonament a sant Vicent Ferrer o al seu germà

Bonifaci; els de la Santíssima Trinitat, d'autor anònim, que en època decadent s'han vist traduïts al castellà, amb la coneguda entrada:

Sacra inefable unitat
digna d'eterna alabança:
Dau-nos fe, amor i esperança,
Santíssima Trinitat.

Els del Nom de Jesús, també anònims, amb l'entrada:

Alabem sens mai parar
a Jesús, fill de Maria:
que, per cert, no es pot trobar
Nom de major alegria.

I finalment els de sant Miquel arcàngel, escrits pel valencià Miquel Ortigues, que comencen:

Lloam-vos amb alegria,
Miquel, Príncep excel lent:
puix sou gran en senyoria
de Jesús omnipotent.

En temps de decadència i de repressions lingüístiques, els fulls volanders de goigs, amb alguna altra mostra de literatura popular, foren dels pocs reductes del nostre idioma com a possibilitat de lletra impresa i, consegüentment, de lectura en català.

Les primeres composicions de goigs que coneixem són d'autors cultes, anònims o no. Remarquem que en el primer llibre conegut imprès en català ja hi ha uns goigs, signats pel poeta Bernat Fenollar, i autors com Carles Ros, Miquel Ortigues, Pere Serafí i Joan Pujol també en van escriure, com més tard ho farien Vicent Garcia, després Jacint Verdaguer i els de l'Escola Mallorquina, fins a arribar a J. Carner, M. Manent, J. Esclasans, C. Arderiu, C. Geis, Pere Ribot, J. Vidal i Alcover, M. Melendres, R. Muntanyola, J. Montalà, i un llarg etcètera fins avui. Però ben d'hora el poble va intervenir en la composició de goigs, versaires amb gràcia o no tanta, sovint amb més bona voluntat que destresa, més enginy que encant literari o teològic, en van escriure. De totes maneres, uns bons goigs sempre han de tenir un bell aire popular, que en cap manera vol dir ni de vulgaritat ni d'empobriment literari.

Les melodies són un element molt important en els goigs, ja que sempre s'han cantat, amb una estructura i factura ben definides, reiteratives com la mateixa rescobla i fàcils de retenir; tenen, sobretot les antigues, unes innegables connotacions gregorianes.

Antigament la melodia no s'incloïa en el full ni era privativa d'un sol text: molts de goigs es cantaven amb la mateixa. Avui tots els fulls de goigs solen portar la corresponent melodia, i cada text actual té la seva pròpia. Compositors antics i moderns n'han enriquit el repertori: Brudieu, L. Romeu, L. Millet, F. de P. Baldelló, J. Llongueres, L. Riu, F. Civil, A. Pérez Moya, S. Ritort, F. Tàpies, E. Prats, i moltíssims més.

La imatge de l'advocació o del sant a qui són dedicats ha figurat sempre en aquests fulls. El procediment més antic i generalitzat de representar-ho és la xilografia, amb comptades calcografies; en els temps moderns també s'utilitza el dibuix, i, molt comptades vegades, el fotogravat. Xilògrafs de totes les èpoques i de tota la nostra àrea geogracolingüística han enriquit els goigs amb els seus boixos. Entre els antics cal citar els Abadal, Torner, Guasp, Tauló, Furió... I en els nostres temps, artistes de la talla d'A. Gelabert, E.-R. Ricart, A. Ollé Pinell, J. Obiols, R. Marlet, amb molts d'altres; i ara, en actiu, el monjo montserratí Oriol M. Diví, amb una llarga i valuosa trajectòria.

Ja des de finals del segle XIX, alguns fulls van acompanyats d'una nota històrica o hagiogràfica al dors; avui en dia són majoria els que la porten. Amb aquest bell toc de divulgació històrica queda ben arrodonida l'edició d'uns goigs.

En el nostre temps, els goigs són ben vius, sobretot al Principat, on se'n fan de nous i en perviuen de vells, arranjats amb cura i encert; no tant a les Illes, on se'n publiquen alguns, però es canten ben poc; al País Valencià encara se'n canten molts –majoritàriament en espanyol–, però en un 80% s'han deixat de publicar, si no és en algun programa de festes; el mateix podem dir de la Franja de Ponent i, en un sentit encara molt més alarmant, de la Catalunya Nord.

En definitiva, però, malgrat tot, tenim un valuós llegat del passat amb plena vigència a bona part del país, que és alhora un senyal més de vida de la nostra cultura i d'una autòctona i seriosa religiositat popular, una riquesa que de cap manera podem perdre deixant-la suplantar per modes forasteres.

Biblioteca Digital de Carrutxa
Data de publicació digital: 13/1/2003